

ZGORNJE GORENJSKE **Društvo za cerebralno paralizo**

Datum: 18. oktober 2012

POROČILO O OGLEDU POSTOJNE S POSTOJNSKO JAMO

Postojna je mesto v Sloveniji in upravno središče občine Postojna. Mestno naselje in upravno središče leži na položnem pobočju nad dnom vzhodnega dela Spodnje Pivke, pod južnim robom Postojnskih vrat (612 m), kjer je najzložnejši prehod iz notranjosti Slovenije proti morju. Tod vodijo stara cesta, avtocesta in železnica iz smeri Ljubljane, ki je oddaljena 48 kilometrov. K Postojni spadata še zaselka Ravbarkomanda in Mačkovec, oba na območju Postojnskih vrat. Ker je na območju veliko gozdov, se je razvila lesna, pozneje pa tudi strojna in živilska industrija. Pomembna panoga je turizem. Na severnih pobočjih Javornikov je vzhodno od mesta smučarsko središče Kalič, ki pa že več let ne obratuje. Postojna je tudi izobraževalno središče s srednješolskim centrom, višjo šolo in gozdarsko šolo, upravno središče s sodiščem ter trgovsko, zdravstveno in kulturno središče. V mestu sta župnijska cerkev sv. Štefana in podružnična cerkev sv. Lazarja na pokopališču. Večja podjetja v Postojni so: UNIKA TTI d.o.o., LIV Postojna, Batagel & CO., d.o.o., Čukgraf d.o.o., Epic d.o.o., Gozdno gospodarstvo Postojna d.d., PVC Nagode d.o.o., Komus d.o.o., Kovod d.o.o., Postojnska jama, d.d., Sawal d.o.o., Vopex d.o.o - Pekarna Jure. V bližini je znamenita paleolitska postojanka Betalov spodmol. Iz rimskega časa sta znana utrdba na Soviču in rimske najdbe ob trasi avtoceste. Staro jedro naselja Majlont, je nastalo pod hribom Sovičem (677 m), kjer so še ohranjene ruševine srednjeveškega gradu. Kraj je dobil ime po belorepcu ali Postojni (Haliaeetus albicilla), ki je gnezdil na bližnjem Soviču; zato je ta motiv tudi v postojnskem grbu. Postojna se prvič omenja leta 1226, kot trg pa leta 1432. V 16. stoletju so do sem večkrat prišli Turki. V času furmanstva se je naselje razširilo ob sedanji Tržaški in Ljubljanski cesti, po zgraditvi železnice leta 1857 pa tudi proti železniški postaji. Ko je leta 1689 pogorel grad na Soviču, je tam, kjer je danes Titov trg, zrasla Spodnja graščina. V njej je bilo dolgo sodišče, zdaj pa je tam Inštitut za raziskovanje krasa Znanstvenoraziskovalnega centra SAZU. Leta 1810 je kraj dobil gimnazijo, leta 1851 pa tiskarno, ki jo je odkupil Maks Šeber. Leta 1909 je Postojna postala mesto. Zaradi ugodne prometne lege, lege ob nekdanji jugoslovansko - italijanski meji in turizma je postala pomembno pokrajinsko središče. Hitro rast je doživela med svetovnimi vojnami, ko je spadala k Italiji. Italijani so na zgornjem koncu mesta zgradili vojašnice. Po 2. svetovni vojni se je mesto z velikimi stanovanjskimi bloki razširilo predvsem proti vzhodu v Kidričevo naselje na Kremenco. Širjenje se je tu ustavilo ob avtocesti

Ljubljana - Razdrto. Mesto leži na stiku apnenca in fliša. Fliš je omejen na dno Pivške kotline. Vode, ki tečejo po njem se izlivajo v reko Nanoščico, sem pa z Zgornje Pivke priteče tudi reka Pivka. Oba vodotoka se združita in kot Pivka pod Postojno ponikneta v znameniti, za množičen obisk urejeni Postojnski jami. Podzemnemu toku je mogoče slediti še v Črni in Pivki jami, potem pa voda skozi neprehodne sifone odteka v Planinsko jamo. Največja znamenitost Postojne je Postojnska jama. Poznali in obiskovali so jo že v srednjem veku, o čemer pričajo podpisi iz 13. stoletja v Rovu starih podpisov. V Valvasorjevem času so obiskovalce vodili tudi v Črno jamo. Del jame, ki je danes turistično urejen, je leta 1818 odkril jamski vodnik Luka Čeč. V Postojni je delovala posebna jamska komisija, ki je skrbela za vodenje po jami, pa tudi za razvoj turizma nasploh. Število obiskovalcev je stalno naraščalo, samo leta 1985 si je jamo ogledalo 942.258 turistov, njihovo skupno število pa je do leta 1987 preseгло 23 milijonov. Zaradi nestabilnih političnih razmer, razpada Jugoslavije in vojne leta 1991 se je število obiskovalcev močno zmanjšalo, nato pa spet začelo rasti. Do danes je jama obiskalo preko 34 milijonov ljudi. Postojnska jama je 20.570 m dolg kraški jamski sistem v bližini Postojne in je največji v Sloveniji. K jamskemu sistemu Postojnske jame sodijo tudi Otoška jama, Magdalena jama, Črna jama, Pivka jama ... Jama je ustvarila ponikalnica reka Pivka, ki iz Postojnskega kraškega polja ponikne pod hrib Sovič in nadaljuje svoj podzemni tok proti podzemnemu sotočju z reko Rak v Planinski jami in priteče na plano kot reka Unica. Podzemni tok reke Pivke je v dveh milijonih letih postopoma zniževal svojo strugo in tako ustvarjal različna nadstropja jame. Stalna temperatura v notranjosti jame je bila še pred nekaj leti približno 8 °C, danes pa se giblje med 8 in 10 °C. Višje temperature že omogočajo rast lišajev na kapnikih, kar preprečuje nadaljnjo odlaganje apnenca in rast kapnikov. Največja globina jame je 115 m. Postojnska jama danes slovi kot zibelka speleobiologije - biološke vede o življenju živali v podzemlju. Najbolj znana je človeška ribica. Prav v Postojnski jami je bil odkrit prvi jamski hrošček, drobnovratnik. V biološkem slovstvu je navedenih prek 130 vrst živali, ki žive v postojnsko - planinskem jamskem sistemu; od teh je 84 pravih jamskih vrst, kar je svetovni rekord. Številni predstavniki več skupin jamskih živali so bili prvič opisani prav po primerkih iz te jame. Zato je v Rovu novih podpisov, 50 metrov od glavnega vhoda v Postojnsko jamo, obnovljena sodobna, obiskovalcem zanimiva speleobiološka postaja. To postajo so ustanovili 100 let po odkritju drobnovratnika, leta 1931 kot Stazione biospeleologica. To je bil eden prvih takih laboratorijev na svetu in za tiste čase moderno opremljen. Jama je imela glede na najdene stare stenske napise obiskovalce že v 13. stoletju. Leta 1884 je bila postavljena električna osvetljava, 1872 pa so bili postavljeni železniški tiri, po katerih so sprva jamski vodniki potiskali vozičke z obiskovalci, danes pa vlak poganjajo manjše električne lokomotive. Za turistični obisk je odprto 5,3 km jame. Na leto Postojnsko jamo obiše več kot 500.000 ljudi in je ena najbolj obiskanih turističnih znamenitosti v svetu in v Evropi. Med II. svetovno vojno je nemška vojska v jami, ob današnjem izstopu s turističnega vlakca in izhodu iz jame, skladiščila gorivo za ves severni Jadran, od Trsta do Reke, da bi ga zavarovala pred letalskim napadom. Vhod v jamsko skladišče je bil seveda močno zastražen, vendar se je sabotaznemu vodu Vojkove brigade 23. aprila 1944 uspelo pretihotapiti v Postojnsko jamo in skladišče razstreliti. Partizanski saboterji so v ta namen uporabili stari, umetno narejeni rov, ki je v Postojnsko jamo vodil iz Črne jame. Rov je bil napol zasut in ni bil vrisan na nemških kartah jame. Požar je gorel teden dni. V njem so odpadli kapniki in stene jame so prekrile saje, ki preprečujejo nastanek novih kapnikov. Črne stene so v tem delu jame vidne še danes.

V prelepem sončnem vremenu smo se v soboto 17. novembra 2012 odpravili na pot proti Postojni. Avtobus je potnike pobiral iz Jesenic na dogovorjenih avtobusnih postajah vse do Kranja. Vožnja smo nadaljevali do Marche Gostinstvo d.o.o. Lom - Lom 1, kjer smo naredili krajši postanek za kavo. Vožnja je hitro minila in že smo se pripeljali v Postojno, kjer smo naredili naš prvi daljši postanek za ogled Postojnske jame. Svojo pot po jami smo začeli na vstopnem peronu edinstvene jamske železnice, kjer vlada živahen vrvež, značilen za največje svetovne kolodvore. Tu se začne 3,7 km dolga železniška proga. Vozili smo se skozi ožje rove med veličastnimi podzemnimi oboki, ki jih kakor lestenci krasijo stalaktiti, skozi fantastično krajino, posejano z igrivimi

skulpturami iz apnenca. Prijazni vodič nam je pojasnil, da od nekdanjih dobrih 300 metrov, ki so bili obiskovalcem dostopni do leta 1818, si lahko danes v uro in pol trajajočem rednem obisku ogledamo nekaj več kot 5 kilometrov turistično opremljenih rogov. Vrsto let so si obiskovalci jamo ogledovali samo peš. Ko je spomladi leta 1857 jamo obiskal cesarski par s spremstvom so za cesarico Elizabeto in njeni dvorni dami izdelali tri žametne nosilnice. Gostje jih niso uporabile, zato pa so bile nosilnice odtlej na voljo tudi drugim premožnejšim obiskovalcem jame. To je bil čas, ko se je pokrajina okrog Postojne nezaustavljivo modernizirala. Leta 1857 je železna cesta Postojno povezala z Dunajem in Trstom ter širnim svetom. Število obiskovalcev Postojnske jame se je naslednje leto skoraj podvojilo in se leto zatem ponovno zelo povečalo. Povečan obisk je vedno znova spodbujal razmišljanja o drugačnih rešitvah dostopa do najlepših delov jame (na primer geograf, krasoslovec in začetnik sodobne speleologije A. Adolf Schmidl je predlagal osličke za ježo). Za razcvet in razvoj postojnskega turizma je zelo zaslužen tudi mož iz Selške doline, slovenski narodnjak Anton Globočnik pl. Sorodolski, ki je leta 1863 postal postojnski okrajni glavar in s tem tudi predsednik Jamske komisije. Med dolgoletnim opravljanjem svoje funkcije (1863 - 1885) je poskrbel za marsikatero novost, ki je modernizirala Postojnsko jamo in turistično ponudbo Postojne. Med drugim je bil pobudnik jamske železnice. Leta 1872 so položili tirnice do današnje Velike gore (tedaj se je imenovala Kalvarija) in obiskovalcem ponudili vožnjo z dvosedežnimi vozički, ki so jih porivali vodniki. Mala ročna železnica pa seveda ni zmogla velikih obiskov. Motorno vleko so načrtovali že pred prvo svetovno vojno, a so jo uvedli šele leta 1924, leto pred tem pa so v jami obnovili celoten železniški sistem (prvo motorno lokomotivo Montania št. 803 danes hrani Notranjski muzej Postojna, druga lokomotiva Montania S - 10, št. 2004 pa je na ogled na ploščadi pred vhodom v jamo). Leta 1928 je na vhodu v Postojnsko jamo zraslo novo upravno poslopje, danes Jamski dvorec, v katerem sta bili poleg restavracije tudi nova vstopna postaja jamske železnice in prostor za sprejem obiskovalcev. Tu so na vlak sedli obiskovalci, ki so si jamo želeli ogledati z železnico. Skozi glavni vhod, današnji izhod, pa so vstopali tisti, ki so se odločili za pešačenje po jami. Tako so si obiskovalci jamo ogledovali vse do leta 1963. Stare bencinske lokomotive z leti niso več ustrezale svojemu namenu: izpušni plini so zmanjševali vidljivost v jami. Njihovo vlogo so ob slovesni otvoritvi turistične sezone leta 1957 prevzele nove, akumulatorske lokomotive. V teh letih je obisk jame nezadržno naraščal. Ob naraščajočem številu obiskovalcev pa je predvojna, enotirna proga z le dvema izogibalščema na celotni poti, po kateri so naenkrat lahko vozile le tri lokomotive, povzročala vedno več zastojev. 20. junija 1964 so slovesno odprli dvotirno železniško progo s pentljo pri vhodu v jamo in čelnim kolodvorom na izstopni postaji jamske železnice pod Veliko goro (postaja Kalvarija). Leta 1968 je bila končana druga faza s pentljo do Koncertne dvorane. Dvotirna krožna proga je omogočala nemoten prevoz velikega števila obiskovalcev, ki so si v naslednjih desetletjih ogledali Postojnsko jamo. Za vsakim ovinkom smo lahko občudovali kapniški raj, ki je marsikateremu od nas ponujal enkratno doživetje podzemnega sveta, saj Postojnska jama sodi med najbolj raznolike jamske sisteme na svetu. V uro in pol trajajočem obisku smo si ogledali nekaj več kot 5 kilometrov turistično opremljenih rogov, pot pa nas je peljala skozi neverjetno raznoliko jamsko » krajino «. Na začetku smo videli vhodni del, ki je splet rogov, ki vodijo v podzemlje. V umetno razširjenem delu za restavracijo Jamski dvorec sta vhod v jamo in vstopna železniška postaja. Oba naravna dela služita kot izhoda iz jame. Na vhodnem delu se nahaja tudi Rov starih podpisov, kjer smo na stenah našli sledi o obiskovalcih že iz 13. stoletja. Najbolj veličasten je bil pogled na reko Pivko, ki mogočno teče v notranjost. Videli smo Staro jamo. To je del jame, ki je bil odkrit leta 1818 in je po njem potekal prvoten turistični obisk. Po tem delu jame je danes delno speljana jamska železnica, ohranjeni pa so še predeli stare pešpoti. Je lepo zasigana, ponekod po stenah smo opazili sledove reke. Posebej zanimiva je bila Kongresna ali Plesna dvorana, kjer so nekdanj prirejali veličastna slavlja. Sprehodili smo se skozi Veliko goro (Kalvarija), ki je podzemna dvorana, nastala s podiranjem stropa, o čemer priča vzpetina iz podornega kamenja in skalovja. V stropu smo videli, kje so se rušile posamezne plasti apnenca. Skladi apnenca so tukaj najdebelejši na svetu in merijo kar 6 kilometrov. Skozi razpoke pronica voda in odlaga sigo v obliki kapnikov na stropu. Zaradi krušenja so ti v glavnem majhni in mlajši,

medtem ko so na tleh orjaški stalagmiti, stari več kot milijon let. Prečudovit pogled ko se oziraš sem ter tja. Z vrha je pogled še prav posebej lep - posebej na Ruski most. Lepe jame in Ruski rov sta rova, ki vodita proti severu in kjer se naravni del Postojnske jame konča. Konec Lepih jam je namreč z umetnim predorom povezan z Ruskim rovom, tako da smo naredili pentljo in se vračali pod Ruskim mostom. Ugotovili smo, da so Lepe jame najlepši in najbolj bogato zasigan predel Postojnske jame, ki se ponekod razširi v dvorane, ki imajo imena po značilnostih sige. V Dvorani cevčic smo opazovali kako s stropa visijo druga ob drugi tanke prozorne cevčice iz kalcita, ki so bele in prosojne. Strop dvorane nas je spominjal na kamniti dež, nekateri pa jo imenujejo tudi Špagetna dvorana. Pa resnično tako tudi izgleda. Bela dvorana je dobila ime po izrazito beli sigi in belih kapnikih iz čistega kalcita z zelo malo primesi. Tu smo našli značilne ponvice. Nekatero med njimi so izredno velike, že prave kadi, ki držijo tudi po več tisoč litrov vode. Malo manj bogato zasigana kot prejšnji dve - je Rdeča dvorana, kjer prevladuje siga rdečkaste barve. Barva sige je odvisna od primesi, ki jih prinese voda s površja ali iz skalne gmote nad jamo in jih odloži skupaj s kalcitom. Rdečo barvo dajo običajno primesi železa ali delci glin, črno pa mangana, ogljika ali temnih snovi iz prsti. Izpod Ruskega mosta smo nadaljevali pot proti Koncertni dvorani in v večji razširitvi rova zagledali na levi strani simbol Postojnske jame, lepo kaneliran kapniški steber in poleg njega okoli 5 m visok bleščee bel kapnik Briljant, ki je zaradi svoje osupljive lepote že desetletja simbol Postojnske jame. V ozadju so po stenah sigove zavese in slap iz sige Orgle, s stropa pa visijo drobni stalaktiti. Pogled ob katerem je marsikateremu izmed nas jemal dih. Koncertna dvorana sodi med največje dvorane v Postojnski jami in lahko sprejme tisoče obiskovalcev naenkrat. Prirejanje koncertov ima tu že stoletno tradicijo in je še vedno zelo priljubljeno, saj to izredno okolje pričara čisto posebno vzdušje. Kongresna dvorana je dobila ime po IV. mednarodnem speleološkem kongresu leta 1965, ki se je začel prav tu. Prej se je imenovala Plesna dvorana, saj so v njej kmalu po odprtju pričeli prirejati binkoštno slavje vsako leto na binkoštni ponedeljek. V jamskem arhivu zasledimo, da je bila prva taka prireditev organizirana leta 1825. Na ta dan je bila jama vedno slavnostno razsvetljena, Plesna dvorana še posebej in v njej je bil ob spremljavi godbe organiziran binkoštni ples. In prav na jutrišnji dan bo tu potekalo žrebanje za Eurobasket 2013. Tudi življenja v jami ne manjka. Človeške ribice so od nekdaj burile ljudsko domišljijo. Po splošnem prepričanju naj bi šlo za zmajeve mladiče, ki jih ob visoki vodi naplavi celo na površje. Pravzaprav ta ljudski opis niti ni tako daleč od korektno znanstvenega. Človeška ribica ali močeril je najslavnejša jamska žival na svetu in je s svojimi 25 do 30 centimetri tudi največja med vsemi in je edini povsem na podzemlje vezani vretenčar v Evropi. Izvedeli smo, da je človeška ribica neotenična žival. Po domače povedano pomeni, da odrasle živali ohranijo večino telesnih značilnosti mladička. Torej so vse človeške ribice mladički, ki so prevzeli funkcije odraslih. In če si predstavljamo, da bi se nekoč človeška ribica odločila odrasti ... Ali ne bi morda res zrasla v zmaja? Poleg človeških ribic tu stalno živi še 100 drugih živalskih vrst, občasno pa do 150. To so drobni pajkci, zanimiv hrošček drobnovratnik, jamski vodni osliček, kobilice, metulji, vodni polži, netopirji ... Torej, Postojna s svojimi zgodnjimi odkritji velja za zibelko znanstvene veje speleobiologije, kar jo je zaznamovalo kot nesporno svetovno središče. Neposredno pred vhodom v Postojnsko jamo se v Rovu novih podpisov nahaja Proteusova jama - Vivarij, katerega predhodnica, Speleobiološka postaja, ki je nastala že v 30. letih 20. stoletja. Rast kapnikov je izjemno počasna in za 1 milimeter rasti so tako ponavadi potrebna desetletja, za 1 centimeter stoletja in za več metrov visok stalagmit .... No, pa izračunajmo koliko časa je preteklo? Bilo je kar precej zapleteno vprašanje tako, da bo vsak udeleženec lahko doma izračunal koliko časa je preteklo. Briljant stoji na mestu, kjer skozi strop močneje in enakomerno kaplja. Iz vode, ki polzi po oblem temenu kapnika se stalno in enakomerno odlaga tanka plast sige iz čistega kalcita. Zato ima kapnik tako izredno bel in bleščee videz in ne preseneča, da je že desetletja simbol Postojnske jame in slovenskega krasa. Ob njem stoji prav po baročno okrašen kapniški steber. Stvariteljica vseh teh lepot je siga, mineral, običajno kalcit, ki se izloča iz prezasičene vode. Siga gradi kapnike, prevleke po stenah, ponvice, skorje in druge fantastične oblike v kraških jamah. V dvorani Briljanta smo po stenah ozadja občudovali sigove zavese in slap iz sige, imenovan Orgle, s stropa visijo drobni stalaktiti. Med kapniškimi tvorbami ločimo

stalagmite, ki rastejo s tal in stalaktite, ki v obliki cevčič rastejo s stropa in ko se združita nastane steber. To je vsekakor eden najlepših prizorov zasiganega dela Postojnske jame. Polni prečudovitih vtisov smo se po uri in pol vrnili nazaj na dnevno svetlobo. Pot smo nadaljevali do Notranjskega muzeja Postojna. Ob prihodu nas je prisrčno sprejel Dejan Vončina. V spremstvu vodiča smo si ogledali muzej in prisluhnili obširni razlagi. Od prvih začetkov delovanja, pa vse do maja 2011, muzej ni imel lastnih prostorov. Prva ideja o kraškem muzeju sega v leto 1908. Na predlog takratne Jamske komisije, naj bi se v poslopju, ki je bilo dograjeno za potrebe političnih uradov, uredil Jamski muzej. Tej ideji je sledila pobuda Ivana Andreja Perka v letu 1912 o Znanstvenem jamskem muzeju, ki naj bi ga zgradili v okolici Postojnske jame. Plemenito pobudo je prekinila prva svetovna vojna. Leta 1929 pa je v okviru takratnega speleološkega inštituta deloval tudi Jamski muzej. Prizadevanja mnogih so se pričela uresničevati leta 1947 z zamisljivo Lea Vilharja o ustanovitvi muzeja in dokončno utrdila v letu 1949 s poimenovanjem muzeja v Notranjski muzej. Po tistem je muzej še nekajkrat spremenil svoje poimenovanje, prvotno ime pa je ponovno povzel po letu 1990. Največ časa z vmesnimi prekinitvami vse do leta 1995, je muzej deloval v stari graščini sredi mesta. Zato se je v zavesti lokalnega prebivalstva utrdilo mnenje o tem, da muzej še danes domuje tam. S temi prostori je muzej nekaj časa celo upravljal, leta 1952 pa je bila stavba s strani takratnega Okrajnega ljudskega odbora Postojna predana v upravljanje Slovenski akademiji znanosti in umetnosti Ljubljana za nedoločen čas. Akademija je tako prevzela stavbo Notranjskega muzeja, pri čemer so muzeju dovolili ostati v pritličju tega objekta. V teh prostorih še danes deluje SAZU. Slovenska akademija znanosti in umetnosti je po letu 1990 na podlagi zakona postala lastnica tega objekta in ga po letu 1995 temeljito prenovila. V letu 1995 se je moral Notranjski muzej zaradi prenove stare graščine sredi mesta seliti v objekt na Ljubljanski 10 v prostore, ki si jih deli z Glasbeno šolo. Muzej je tako leta 1995 dokončno ostal brez svojih prostorov. Po osamosvojitveni vojni leta 1991, ko je jugoslovanska vojska zapustila Postojno, se je zdelo, da s pridobitvijo ustreznih prostorov za muzej ne bo težav. Vendar se je izkazalo ravno obratno. Po večletnih dogovarjanjih z različnimi institucijami je občina Postojna v letu 2002 z Ministrstvom za notranje zadeve sicer sklenila predpogodbo, po kateri naj bi se za potrebe Notranjskega muzeja zagotovili prostori na Gregorčičevem drevoredu 2 v katerih je takrat delovala Policijska uprava Postojna, vendar se ta namera ni uresničila. Leto 2005 je bilo nedvomno prelomno. Vlada RS, ki jo je takrat vodil g. Janez Janša je s sklepom številka: 47803 - 53/2005/7 z dne 17. novembra 2005 na občino Postojna neodplačno in za potrebe postavitve muzejskih zbirk prenesla objekt bivše garnizije na Kolodvorski cesti 3 v Postojni. S tem je občina » ujela zadnji vlak « za koriščenje sredstev iz t.i. kulturnega tolarja v višini takratnih 50 milijonov tolarjev (208.646 €). Sredstva, ki jih je Ministrstvo za kulturo v času ministrovanja Vaska Simonittija namenilo za prostore Notranjskega muzeja so tudi edini prispevek tega ministrstva za ta namen. V preostalem sta sredstva za celovito in obsežno prenavo stavbe, ki je trajala pet let, zagotovili občina Postojna in Evropska unija. Notranjski muzej je v svoji zgodovini deloval v različnih statusnih oblikah. Tako je leta 1974 postal Kraška muzejska zbirka v okviru Inštituta za raziskovanje Krasa SAZU v Postojni, leta 1990 pa je takratna občina ustanovila Notranjski muzej Postojna. Zadnja statusna sprememba sega v leto 2010, ko je občina z vključitvijo Notranjskega muzeja v javni zavod Znanje in ohranitvijo njegove samostojnosti omogočila pričetek delovanja v novih prostorih ter zagotovila pogoje za avtonomno in strokovno rast muzeja. Prenova objekta, ki je trajala pet let, je bila obsežna in zahtevna, kar pričajo tudi sredstva, ki so bila porabljena za ta namen. Ogledali smo si zbirko jamskih arheoloških predmetov med katerimi smo videli predvsem predmete iz jam slovenskega krasa. Številne kraške jame Pivške kotline: Jama v Lozi, Betalov spodmol, Otoška jama ..., so bile človekovo bivališče že v paleolitiku. Naši predniki pa so se v jame zatekali tudi v obdobjih mlajše kamene dobe - neolitika, bakrene dobe - eneolitika, bronaste dobe in v nemirnih časih pozne antike (Predjama, Roška špilja, Bestažovca, ...). Večje število srednjeveških in novoveških predmetov iz te zbirke dokazuje, da so jame občasno nudile zatočišče ljudem tudi v kasnejših obdobjih zgodovine. Posebnost zbirke so predmeti iz jam Tržaškega krasa, ki so jih našli med arheološkimi izkopavanji konec 19. in v prvi polovici 20. stoletja. V drugem prostoru smo opazili zbirko predmetov iz

kovinskih obdobjih prazgodovine. V zbirki hranijo predmete iz naselbin in grobišč bronaste in železne dobe na Notranjskem. Najpomembnejši in najštevilnejši so iz naselbin železne dobe: Šmihela, Tržišča pri Dolenji vasi, Križne gore, ... ter z grobišča pod Križno goro. Oblike predmetov so tako posebne in značilne prav za Notranjsko, da lahko govorimo o enotni železnodobni Notranjski skupini. Sledila je Zbirka rimskodobnih predmetov, ki zajema predmete iz naselbinskih najdišč zgodnjega rimskega obdobja: Slavina, Stara Sušica, Šmihel, Žerunšček in Razdrto. Predmeti iz grobov, ki so jih našli na Uncu, Svinji gorici in v Postojni pa so iz obdobja od 1. do vključno 4. stoletja. Zbirka srednjeveških in novoveških predmetov je najmlajša zbirka arheološkega oddelka, ki obsega predvsem predmete visokega in poznega srednjega veka ter deloma novega veka, ki so jih ob zaščitnih arheoloških izkopavanjih našli na področju grajskih kompleksov v Predjami in Snežniku. Slikovni del od 14. do 17. stoletja. Ena naslednjih zbirk, ki smo jo videli je Zoološka zbirka živali Notranjske, ki je namenjena inventarizaciji živalstva regije. Zbirke so ločene po višjih taksonomskih skupinah. Med večjimi zbirkami so zbirke hroščev, metuljev, pajkov in mehkužcev. Pri zbiranju posvečajo največ pozornosti jamski favni. V zbirki je deponiranih tudi nekaj tipskih primerkov novo opisanih vrst jamskih hroščev. Botanična zbirka (herbarij) Notranjske je šele v nastajanju. Obsega približno 50 herbarijskih pol. Hranijo tudi herbarij " Die Flora der Piuca jama ", ki ga je leta 1930 zbral R. G. Spöcker iz Nürnberga. Osteološka zbirka vretenčarjev Slovenije je ena večjih tovrstnih zbirk v Sloveniji. V zbirki smo opazovali pretežno kosti sesalcev in ptic, služi pa kot referenčna zbirka pri določanju ostankov živali, v ekoloških študijah in pri arheologiji. Posebno zanimiv je bil del zbirke Egon Pretnerja, kjer smo videli 12 škatel jamskih hroščev Balkanskega polotoka, ki jih je za razstavno zbirko zbral in uredil naš vodilni poznavalec jamskih hroščev Egon Pretner (1896 - 1982). Etnografska zbirka je najstarejša (1952), ki je nastala s stihijsko in naključno pridobljenimi predmeti, predstavljenimi na stalni razstavi do leta 1990 in obsega predmete rokodelske in domače obrti ter kmečko orodje in naprave. Ribiška zbirka je bila osnovana leta 1993 in obsega predmete povezane z raziskavo ribiške kulture Cerkniškega jezera. Zbirko dopolnjuje diateka in fototeka. Zbirka jamskih podpisov je bila osnovana leta 1994 in temelji na diateki in fototeki podpisov obiskovalcev in potopiscev v preteklosti pa do današnjih popotnikov. Zbirka prazničnih kruhov se je začela oblikovati leta 1993 in obsega praznične kruhe pivške regije, povezane s šegami letnega kroga ter pridobljene z občasnimi razstavami. V Zbirki transportnih predmetov smo videli predstavljene predmete, povezane s prometom in komunikacijo v vsakdanjem načinu življenja. Izvedeli smo, da je Polharska zbirka predstavljena na stalni razstavi v pristavi gradu Snežnik in obsega 260 poljšjih pasti in predmetov povezanih s polharstvom na Notranjskem. Polharsko zbirko je osnovalo Polharsko društvo Javornik, od leta 1991 je pod etnološkim nadzorom Notranjskega muzeja, ki je zbirko leta 1995 prenovil. Zbirka kovaškega orodja in notranje opreme je razstavljena v tristo let stari kovačiji, fužini v Grahovem, ki bo predstavljena v muzejski depandansi. V zbirki predmetov duhovne kulture smo opazili predmete povezane s šegami, glasbo, ljudsko ustvarjalnostjo ter okrasne predmete in spominke. Sledila je Zbirka steklenih plošč, diapozitivov in stereo diapozitivov, ki šteje okoli 4000 originalnih, unikatnih primerkov z motiviko krasa, Postojne, Postojnske jame, okoliških krajev, dogodkov in nekatere portrete posameznikov. Zaradi svoje dokumentarne vrednosti je to - deloma že poškodovano - gradivo na krhkem steklu vredno posebne pozornosti. Same plošče oziroma diapozitivi poleg skrbnega varstva in zaščite zahtevajo tudi kopiranje in - ob pomoči različnih virov - tudi temeljito analizo vsebine. Naslednja je bila Zbirka starih fotografij, ki je marsikateremu od nas bila v posebno zadovoljstvo, saj so nas očarale stare fotografije. Namenjena je vsem, ki iščejo svoje prednike, potrebujejo fotografijo pradedka ali babice, sprašujejo po pozabljenih vojakih oziroma generalih, iščejo nekdanje oštirje, društveno fotografijo ali nekdanjo Tržaško cesto. Hm in prišli smo do Zbirke diplom. V tem oddelku smo videli različne diplome, priznanja, spomenice in častne listine, med katerimi nedvomno izstopa diploma, s katero je cesar Franc Jožef leta 1909 Postojno povzdignil v mesto, svojo odločitev pa je pospremil z naslednjimi besedami: " Mi, Franc Jožef prvi, po milosti božji cesar avstrijski ... smo v Svojem cesarskem in kraljevem polnooblastju za dobro spoznali, s Svojim sklepom z dne

9. maja 1909 l. Naš zvesti trg Postojno v Naši vojvodini kranjski, najmilostljiveje uvažuje njegovo urejeno občinstvo in njegov uspešni razvoj, na prošnjo občinskega zastopa povzdigniti v mesto ". Sledi ji Zbirka letakov, plakatov in drugih drobnih tiskov. Omenjena zbirka je številčno najobsežnejša in vsebinsko najbolj pestra. S shranjenimi letaki, trosilnimi lističi, obrazci, potrdili, nalepkami, vizitkami ... je mogoče podati časovno informacijo na področju kulturnega, političnega ali gospodarskega življenja. Poleg svoje materialne in dokumentarne vrednosti ima to gradivo vsebinsko in likovno sporočilo o kulturnem oziroma družbenem ali političnem dogajanju na Postojnskem. Zanimiva Zbirka 1918 - 1945, kjer je zbiranje gradiva iz novejšega obdobja je potekalo - in še poteka - od ustanovitve Notranjskega muzeja, čeprav so v prvih letih zbirali predvsem predmete, fotografije in dokumente iz obdobja NOB. Slednje so si obiskovalci prve stalne postavitve v muzeju lahko ogledali že leta 1951 ob odprtju razstave " Primorska v borbi za svobodo 1918 - 1945 ". Naslednja po vrsti je Jamska zbirka. V življenju Postojne je od dvajsetih let 19. stoletja dalje postajala vse pomembnejša Postojnska jama. Po podpisih v " Rovu podpisov " sodeč so jo posamezniki obiskovali že v 13. stoletju. S tem izjemnim podzemeljskim bogastvom, spretnim oglaševanjem, " žilico " za turizem in inštitutom, je Postojnčanom v svoje mesto uspelo privabiti milijone obiskovalcev in številne raziskovalce, krasoslovce. Zbirko sestavlja izbor predmetov, ki so povezani z jama (jamska svetila, napisne table, lokomotiva, upodobitve jame ...), njenimi obiskovalci in oglaševanjem ter jamarska oprema (čelade, luči, lestve ...). V Kulturno zgodovinski zbirki so zbrani predmeti, ki pričajo o življenju v naših krajih. To so na primer vsakdanji uporabni predmeti, pohištvo in obsežna zbirka likovnih del - po večini slik in grafik. Zbirka se je oblikovala postopoma, ideja o zbiranju tega gradiva pa je v muzeju prisotna že od njegove ustanovitve. Izredno zanimiva za večino članov je bila Zbirka dokumentarnega gradiva. Ob zbiranju gradiva za stalne oziroma občasne razstave ter ob raziskovanju določenih tem je muzej pridobil obsežno in raznovrstno dokumentarno gradivo, ki govori o naši preteklosti in predstavlja dodatne vire za njeno proučevanje. V Zbirki starih razglednic smo videli preko 3000 razglednic, ki pospremijo v prečudoviti podzemeljski svet Postojnske jame in drugih jam našega krasa, omogočijo sprehod po ulicah nekdanje in današnje Postojne, popeljejo po Cerkniskem jezeru in predstavijo okoliške kraje. Najstarejša razglednica je bila iz Postojne odposlana leta 1891. Poseben sklop predstavljajo razglednice Maksima Gasparija in češkega fotografa Rude Bruner - Dvořáka. Rahlo utrujeni smo si ogledali še Arheološki oddelek, ki je v Notranjskem muzeju Postojna najstarejši in največji. Evidentiranih ima več tisoč predmetov iz vseh arheoloških obdobj, predvsem s področja Notranjske in Tržaškega krasa. Z nastavitvijo arheologa leta 1955 so v muzeju pričeli načrtno pridobivati predmete - predvsem z zaščitnimi arheološkimi izkopavanji, jih sistematično urejati, dokumentirati in proučevati. Posebno pozornost pri proučevanju posvečajo predmetom iz kraških jam. Rezultate obdelave predmetov predstavljajo v strokovnih publikacijah, s predavanji in z vodenjem posameznikov in skupin v muzeju in na arheoloških najdiščih. V Biološkem oddelku zbirajo in obdelujejo favnistične in floristične podatke, na osnovi katerih opravljajo sistematske in naravovarstvene ekspertize za območje Notranjske. Osrednja pozornost je posvečena jamski (podzemeljski) favni in popisovanju večine živalskih skupin, živečih v slovenskih jamah. V okviru muzejske dejavnosti objavljajo, razstavljajo in popularizirajo njihovo živo naravno dediščino, pripravljajo pa se tudi na bodočo stalno postavitve Notranjskega muzeja v Postojni. Naslednja postaja je bil Etnološki oddelek, kjer strokovno deluje od 1992 leta tudi z občasnimi razstavami zunaj muzeja. Etnološko dediščino v muzeju zastopajo predmeti s področja materialne, pa tudi socialne in duhovne kulture. Oddelek ima za težišče preučevanja identiteto človeka, živečega na kraških tleh. Zgodovinski oddelek glede na svoje poslanstvo pridobiva predmete, slikovno in drugo dokumentarno gradivo, ki je nastalo oziroma bilo rabljeno na področju petih notranjskih občin, predvsem v času od 19. stoletja do danes; po pomenu in številu predmetov izstopa predvsem gradivo, povezano z zgodovino Postojne in Postojnske jame. V prihodnosti bo njihovo delo usmerjeno predvsem k pripravi stalne razstave, katere osnovna tema bodo že prej omenjeni Postojna, kras in Postojnska jama. Občasne razstave vsaka po svoje sestavljajo to osnovno temo in pravzaprav sodijo v sklop priprav za stalno razstavo. Ogledali smo si še zadnjo zanimivost muzeja, to je Konservatorska

restavratorska delavnica, ki je najmlajši oddelek Notranjskega muzeja, saj deluje šele od leta 1998. Ukvarja se s konserviranjem in restavriranjem predmetov premične kulturne dediščine ter dokumentiranjem konservatorskih in restavratorskih posegov. Sodeluje tudi pri pridobivanju novih predmetov na terenu in redno spremlja mikroklimatske pogoje hranjenja muzealij v depojskih prostorih muzeja. Konservatorska restavratorska delavnica je ustrezno opremljena za konserviranje in restavriranje keramičnih predmetov in arheoloških kovin ter nudi osnovno zaščito tudi ostalim predmetom, ki jih hrani muzej. Po ogledu smo odšli do Gostilne Pizzerie Čuk v Postojni, kjer so nam domačini pripravili okusno kosilo. Po kosilu nas je pot vodila do Lokev, ki je naselje v Občini Sežana, tik ob meji z Italijo. Naselje je tudi sedež župnije Lokev. Prebivalci Lokve se imenujejo Lokávci oziroma Lokávke, ustrezeni pridevnik je lokávski. Naselje je dobilo ime po veliki lokvi (kalu), kjer so napajali živino. Naselje je sestavljeno iz dveh precej nepovezanih delov. Starejši zgornji del vasi je strnjen okoli župnijske cerkve svetega Mihaela in obrambnega stolpa. V neposredni bližini Lokve je mednarodni mejni prehod Lipica, ki povezuje Lokev z Bazovico na italijanski strani meje. Lokev je zanimivo izhodišče za izlete: v bližini Lokve je kobilarna Lipica, nedaleč stran je znana kraška jama Vilenica, nad Lokvijo pa se dviga hrib Kokoš (glavna izhodiščna točka za hribolazce je tik ob mejnem prehodu). Kraj je bil naseljen že v prazgodovini (najdišči Klemenka in Stari tabor), pa tudi v rimski dobi. Pozneje so postali lastniki teh krajev oglejski patriarhi, ki so leta 1118 Lokev menda podelili vitezom templjarjem (podatki o tem niso popolnoma zanesljivi). Pozneje je vas še večkrat menjala gospodarje. V listinah se ime Lokev prvič omenja leta 1234 v pogodbi med goriško - tirolskim grofom Majnhardom III. in tržaškim dekanom Gregorjem. V 15. in 16. stoletju so bili pogosto vpadi Turkov. Leta 1485 so domačini postavili obrambni stolp, imenovan Tabor, kot obrambo proti Turkom. Stolp je postal s svojo značilno obliko nekakšen zaščitni znak Lokve. Danes je v stolpu vojaški muzej. V novem delu stoji znana pršutarna, kamor smo bili namenjeni tudi mi. Ob prihodu nas je sprejel vodič, s katerim smo si najprej ogledali Pršutarno. Oblekli smo se v zaščitne halje in kapice ter vstopili v sušilnico pršutov. Uf, kako je lepo dišalo. Izvedeli smo, da Pršutarna Lokev na Krasu velja za najstarejšo pršutarno na slovenskem Krasu. Ugodno kraško podnebje je prva izkoristila Emona - mesna industrija Zalog, ko je v petdesetih letih prejšnjega stoletja pričela s soljenjem svinjskih stegen. Za sušenje pa so tedaj koristili kašče po okoliših vaseh. Tradicija proizvodnje kraških mesnin se prenaša iz roda v rod po preizkušeni receptih njihovih nonotov. Lahko se pohvalijo, da so izkušnje in tradicija domačinov prerasle v mojstrstvo. Njihovi izdelki so naravni, brez umetnih dodatkov, v kar smo se lahko popolnoma prepričali, saj je poln okus in mamljiv vonj. V paleti njihovih mesnih kraških dobrot najdemo Kraški pršut s priznano geografsko zaščito, Lokavski pršut, Domači pršut, Pršut Lipica, Kraški zašinek in pravo Kraško panceto. Glas o njihovih dobrotah se širi OD UST DO UST. Vse njihove na kraškem zraku sušene mesnine ustrezajo vsem tehnološkim in sanitarnim zahtevam zakonodaje EU. Zato lahko svoje izdelke prodajajo na zahtevne evropske trge (pridobitev registracije SI 119 od leta 1999 dalje). In neusmiljena kraška burja, ki biča to pokrajino, botruje razvoju pršutarstva na Krasu. Razkazali so nam proces proizvodnje kraškega pršuta: kako iz svežih svinjskih nog nastane kraški pršut. Njihovi mojstri so nas s strokovno razlago popeljali skozi prostorno sušilnico. Tršate roke položijo skrbno izbrana svinjska stegna na grobo hrastovo mizo. Natančna roka jih na debelo potrese s pravo morskou soljo. Po tem jih obesi na lesena obešala pod hladnimi kamnitimi oboki. Sedaj napoči čas zorenja. Pršuti visijo visoko na obešalih nihajoč v sunkih burje, ki šviga skozi odprta okna na južni strani prostrane sušilnice. Pršut se v naslednjih mesecih počasi suši. Prej nežno rdeče meso dobiva temno rdečo barvo, mamljiv vonj in poln, zrel okus. Tako so včasih pri njih, v Pršutarni Lokev na Krasu, delali pršut. Toda tudi danes postopek ni dosti drugačen. Pršute in druge lokavske specialitete še vedno nastanejo iz najbolj naravnih sestavin, začinjenih z modrimi izkušnjami njihovih prednikov. Lokavski pršut je narejen iz skrbno izbranih in ohlajenih svinjskih stegen s kostjo. Stegna najprej nasolijo s sečoveljsko morskou soljo. Čas soljenja je odvisen o teže surovine in poteka v strogo nadzorovanih klimatskih pogojih. Po končanem soljenju stegna še vedno hranijo pri nizkih temperaturah dokler sol ne prodre do kosti, kar traja od tri do štiri mesece. Nato svinjska stegna obesijo na lesena obešala v njihovi sušilnici, kjer v naravnih

klimatskih pogojih, ob pomoči kraške burje in ostalih klimatskih značilnosti kraške pokrajine, poteka postopek zorenja in sušenja. Ko mine najmanj dvanajst mesecev, pri večjih pršutih pa šestnajst in več, dobijo vrhunski izdelek. Prej nežne rdeče meso dobi intenzivnejšo barvo, značilen vonj in poln zrel okus. Zaščiten geografska označba (ZGO) pomeni zaščito tradicije in tehnološkega postopka, ki v posebni klimi omogočata proizvodnjo izdelka posebne kakovosti. Tu ločijo dve kvaliteti pršuta: Zorjen do 14 mesecev (svetla etiketa) in Zorjen nad 16 mesecev (črna etiketa). Kraški pršut spada v skupino sredozemskih pršutov in ga uvrščajo v skupino sušenih mesnin. Duša kraškega pršuta sloni na tehnoloških izročilih njihovih nonotov. Skrivnost je v bogati aromi, intenzivni rubinasti barvi, sočni in rahlo slani rezini kraškega pršuta. Prav zaradi njegove sočnosti in nežnosti, ki povzročata topljivosti v ustih, ga gurmani še posebej cenijo. Od ostalih pršutov ga loči prav intenzivna barva, vonj, okus in čvrsta struktura. Za vse to pa je potreben čas. Kraški pršut dozoreva najmanj trinajst mesecev, kar mu daje kakovost in prepoznavnost. So tudi drugi pršuti, ki pa ne zorijo tako dolgo in zato so cenovno manj ovrednoteni. Zaradi vseh značilnosti in prepoznavnosti so ustanovili Giz - kraški pršut, za zaščito proizvodnje kraškega pršuta. Za izdelavo domačega pršuta uporabijo svinjska stegna, brez kosti, s kožo in slanino. Nasolijo ga z mešanico soli in skrbno izbranih začimb. Zorenje in sušenje poteka do šest mesecev. Domači pršut ima izrazit okus, malo bolj pikanten, saj so mu dodali grobo mleta poprova zrna. Njegova kvaliteta je nagrajena tudi z zlato medaljo že dvakrat zaporedoma na 25. in 26. mednarodnem ocenjevanju mesa in mesnih izdelkov v Gornji Radgoni. Pršut Lipica je pripravljen iz delov svinjskih stegen, katerim so najprej odstranili odvečno maščobo. Soljenje poteka z mešanico soli in izbranih začimb. Zaradi manjših kosov je čas zorenja in sušenja samo tri mesece pod vplivom kraške klime. Je prava kraška specialiteta, ki zapelje izbran okus sladokuscev. Zaščiten geografska označba (ZGO) pomeni zaščito tradicije in tehnološkega postopka, ki v posebni klimi omogočata proizvodnjo izdelka posebne kakovosti. Svinjski vrat brez kosti, soljen z mešanico soli in začimb, kjer prevladuje česen in poper. Zašinke zorijo in sušijo do deset tednov, ovite v posebno mrežico, ki mu daje posebno, zanj značilno obliko. Na prerezu je mesnati del temnejše rdeče barve z ravno pravšnjo mero mastnega tkiva, ki mu daje potrebno sočnost in izvrsten okus, značilen za sušeno in zorjeno meso. Kraška panceta z ZGO zaščito - Zaščiten geografska označba (ZGO) pomeni zaščito tradicije in tehnološkega postopka, ki v posebni klimi omogočata proizvodnjo izdelka posebne kakovosti. V pršutarni Lokev so ponosni na njihovo Kraško panceto, saj je dobitnica zlate medalje na 25. mednarodnem ocenjevanju mesa in mesnih izdelkov v Gornji Radgoni. Proizvajajo jo s sušenjem svežih delov svinjskih prsnih košev, ki ji dodajo sol in začimbe. Po šestih tednih sušenja in zorenja na kraških klimatskih pogojih dobijo odlično kraško panceto, v kateri uživajo prav vsi sladokusci z izbranimi okusi. Po ogledu smo se odpravili v pristno opremljeno kraško sobano, kjer so nam pripravili prvovrstno degustacijo, kjer so se združile slastne, na kraški burji sušene mesne dobrote z domačim sokom in nepozabno kraško atmosfero. Po ogledu nas je čakala še pot proti domu. Lepih trenutkov in kulinarčnih užitkov današnjega dne se bomo še dolgo spominjali.

Zahvaljujemo se Marche Lom 1 Logatec za donirane kave, Dejanu Vončina za brezplačen voden ogled Notranjskega muzeja, županu Občine Postojna Jerneju Verbiču za donirana kosila, Pršutarni Lokev na Krasu za brezplačen ogled z degustacijo njihovih dobrot in Postojnski jami - Turizem, Gostinstvo in Trgovina d.d. Postojna za brezplačen ogled Postojnske jame.

Pripravila:
Vanda Hrovatin

predsednik
Jernej Kocjančič

Društvo SONČEK ZGORNJE GORENJSKE je vpisan v register društev, ki ga vodi Upravna enota Jesenice / zaporedna številka: 168 / matična številka: 1173162 / šifra dejavnosti: 94.991 / davčna številka : 52760545 / e-pošta: soncek@telesat.si naslov: Cesta maršala Tita 65 Jesenice 4271 / telefon : 051 604 - 789 / TR.R:03186-1000368041 / Odločba MDDSZ o vpisu v register invalidskih organizacij številka : IO - 017 / 01 /